

II. 615.388

1600

15

БІБЛІОТЕЧКА НАШОГО ПРИЯТЕЛЯ
Випуск 15.

АНТІН ЛОТОЦЬКИЙ

БУЛО КОЛИСЬ НА УКРАЇНІ

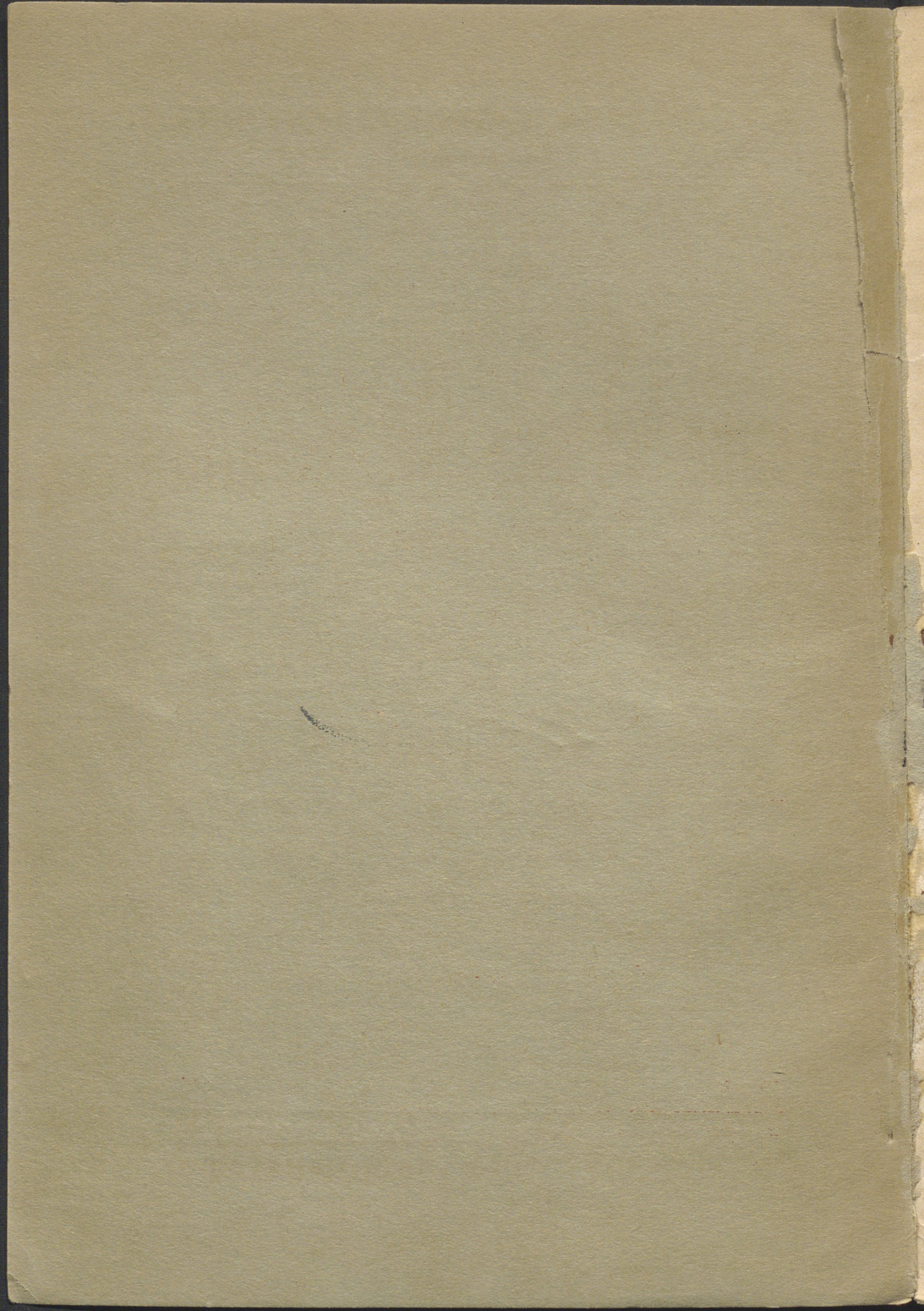
Історичні оповідання.

У. ЛИТОВСЬКО-РУСЬКА ДОБА.

ЛЬВІВ

1938

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „НАШ ПРИЯТЕЛЬ”

ГАЛИЦЬКИЙ НАМІСНИК.

а). Як Дмитрів дзвін уперше задзвонив.

Прибули черці до Перемишля зо Львова, з манастиря св. Юрія. Привезли письмо від ігумена до Дмитра Детька, перемиського тисяцького*). Дмитро з радістю повітав черців, узявся їх гостити та, розпечатавши письмо, читав.

У письмі було таке:

„Великий Воєводо! Відомо чиню Тобі, що дзвін, який Ти уфундував, уже вилятий, і я та братія вся манастирська просимо Тебе покійно, щоб Ти був ласкав прибути на посвячення дзвона. Заразом чиню Тобі відомо теж, що я запросив більше визначних мужів наших на те посвячення, й ви всі могтимете при тому нарадитися над долею землі нашої. А треба вам, мужі галицькі, нарадитися з володимирськими, бо горе впало на землю нашу від неповинної смерти князя Юрія II. Я з братією щодень благаю Всевишнього, щоб не карав народу нашого за злочин нерозумних синів”.

Таке писав ігумен львівського монастиря св. Юрія до тисяцького старинного княжого города, Перемишля, й ще писав, що посвячення дзвона відбудеться на сам празник св. Юрія, щоб нарід із усієї Осьмомислової землі почув перший голос дзвона Дмитра.

Відіхали черці зо щедрими дарами від тисяцького, а тисяцький Дмитро Детько став приготувлятися до дороги.

І по тижні рушив трьома возами в дорогу. На возах віз нові багаті дари для святоюріївського монастиря у Львові.

*) Пояснення деяких назв і слів лодані при кінці книжки в азбучному порядку.

БІБЛІОТЕЧКА НАШОГО ПРИЯТЕЛЯ

Випуск 15.

БУЛО КОЛИСЬ НА УКРАЇНІ

Історичні оповідання.

V. ЛИТОВСЬКО-РУСЬКА ДОБА.

написав

АНТІН ЛОТОЦЬКИЙ

ЛЬВІВ

1938

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „НАШ ПРИЯТЕЛЬ”

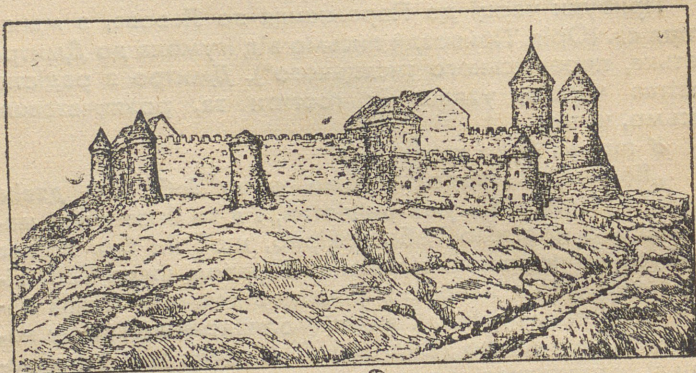

II. 615.388 / 15

Друкарня Наукового Т-ва ім. Шевченка, Львів, Чарнецького 26.

Спершу заїхав усіма возами в монастир. Тут передав дари їй, поговоривши з ігуменом, подався одним возом у город. Воротар, почувши, що це їде перемиський тисяцький, зараз відчинив ворота та впустив повіз без перепон.

Дмитро Детько велів їхати нагору на високий замок, де сидів львівський тисяцький. Люди, що переходили попри повіз, низько кланялися тисяцькому, бо всі знали й цінили Дмитра Детька. Знали, що він на першому місці кладе добро рідної землі й готов за неї в потребі жертвувати майном і життям.

Високий Замок у Львові в пізніших часах (XVI. ст.)

— Поки живе Дмитро Детько, — говорив один —
поти наша земля безпечна перед чужим наїздом.

— О, так! — відповів інший. — Коли б він не зібрав
був на час дружини та не покликав татар скоро в під-
могу, було б дуже зле з нами.

Таксамо й замковий воротар не спинював Дмитра,
бо добре знав, хто він.

— Тисяцький у себе? — спитався Дмитро старшини
гриді.

— Так! — відповів старшина — сидить із писарем.
Дмитро Детько подався в кімнати тисяцького Бо-
риса Кракулі.

Застав його справді при праці з писарем. Тисяць-
кий Борис був із вигляду немов противенство тисяць-

кого Дмитра; бо коли Дмитро був високий і огрядний, то Борис малого росту й худощавий. У Дмитра був білявий волос, а в Бориса рудий. Та хоча з вигляду обидва так різнилися, то були великі приятелі, немов би одна душа в двох тілах.

Львівський тисяцький, побачивши Дмитра, скочив зо стільця та з розясненим лицем підбіг до нього.

— А гості, гості, милі, любі гості! — привітав він перемиського воєводу, й обидва розцілувалися.

— Приїхав ти, Дмитрусю, безперечно на христини свого дзвона — говорив він дальше. — Оглядав я дзвона. Гарний!

— Так, на посвячення приїхав я — відповів тисяцький Дмитро. — Казав мені ігумен, — продовжував дальше Дмитро — що прохав усіх воєвод галицького князівства.

— А так! Були вже в мене холмський воєвода, Олександр Молдаович, і белзький, Михайло Єлизарович. — Далі звернувся Кракуля до писаря: — сьогодні вже нашій роботі кінець. Такого дорогого гостя маю! Заберіть грамоти до себе та перепишіть їх старанно.

Писар вложив усе свою писарське приладдя та грамоти в торбину з бобрової шкури й, поклонившись, вийшов.

Борис Кракуля говорив дальше до Детька:

— Так, друже! Ігумен добре думає. Треба нам покористуватися нагодою та нарадитися над важними справами.

— Саме це хотів я тобі, друже, сказати. Ти немов вихопив цю думку мені з уст — сказав Дмитро.

— Бо обидва ми однаково думаємо, обом нам дорога справа рідної держави — завважив Борис.

— Коли б тільки всі наші бояри були тієїсамої думки — зідхнув тисяцький Дмитро.

— О, так! — зідхнув і собі тисяцький Борис.

Саме тоді сповістив дитський, що з'явився тут Васько Кудрянович.

— Ну, друже, — сказав Дмитро — не буду перепиняти тобі. Обовязок перший! Та як будеш вільний, зайди до ігумена!

— Зайду! — сказав Борис, і розпраццалися.

Перемиський воєвода подався до свого повоза.

— Завертай коні, їдемо знову в монастир! — сказав Дмитро до візника.

Вартова брама т. зв. «Будильниця».

В монастирі застав уже Дмитро белзького воєводу, Михайла Єлизаровича, Юрія Лисого, галицького воєводу, Федора Отка, луцького, й Олександра Молдавовича, холмського воєводу.

Всі воєводи з голосним привітом приступили до Дмитра та по дружньому цілувалися з ним.

Галицький воєвода, Юрко Лисий, говорив:

— Дістав я письмо від ігумена та думаю собі: мушу бути у Львові, коли посвячують Дмитрового дзвона. Щоб там не було, мушу! І бачиш, я тут!

— Дякую тобі й вам усім, товариші. Посвятимо дзвона й при тім нарадимся над загальним добром — сказав тисяцький Дмитро.

— Час уже в церкву на Богослуження! — сказав холмський воєвода, Олександр Молдаович.

І всі подалися в церкву. Манастирська церква була невеличка, та мурована.

Небаром почалася Служба Божа. По Службі Божій відбулося посвячення нового дзвона.

Сам ігумен піддав думку, щоб дзвона назвати Дмитром, „... бо двох маємо Дмитрів, що можуть вирятувати нашу державу — один фундатор цього дзвона, славний перемиський воєвода, а другий Дмитро Любарт, що ми всі признали його князем своїм, зять останнього нашого князя.

І всі тисяцькі й інші достойники кликнули:

— Так, так нехай зветься Дмитро!

І так за згодою всіх назвали нового дзвона Дмитром.

По посвяченні дзвона сказав о. ігумен:

— Заки вмістять дзвона на дзвіниці, прошу всіх його кумів на скромну перекуску до мене.

А кумами були всі приявні тисяцькі, чи пак воєводи.

Тут ігумен мав промову до воєводів:

— Славні воєводи галицького князівства, осироченого вже від минулого року! Посвятили ми оце дзвона, що його справив славний перемиський воєвода. І ви, славні воєводи, згодилися бути його кумами всі. І приходять мені на думку, як би воно гарно й добре було, коли б ви в усіх ділах, що для добра рідної держави, поступали так згідно й одностайне! А щоб воно було можливе, ви знаєте, чого потрібно — потрібно одного голови держави. Ми, правда, признали зверхність князя Дмитра Любарта, але ж він тут не сидить, тому треба тут його заступника. І моя рада така, щоб ви вибрали з-поміж себе одного керманича галицької держави, що заступав би нам князя Любарта. Чи згідні ви на це?

— Згідні, згідні! — закликали всі.

Тоді підвівся белзький воєвода, Михайло Єлизарович, і сказав:

— Золота думка високопреподобного отця ігумена. Справді наше лихо, що досі ми не маємо тут одного керманича. Ми знаємо, як за князів з роду Ростиславичів, а потім Романовичів процвітала наша рідна земля. Розвивалося хліборобство, цвіли промисел і торгівля, а за ними й мистецтво. А як тепер? Купці бояться приїздити до нас, бо непевні, чи не ограбують їх тут у нас, а то й життя не позбавлять. Завелися скрізь по лісах розбишаки й нападають на купців і подорожніх — ніхто не певний свого життя й майна. А все тому, що нема одного голови, що мав би силу винищити цих розбишак і зробити всі шляхи безпечними. Брати! Я думаю, що всі на те погодимось, й від себе предкладаю на нашого провідника перемиського воєводу. Він і заслугами перший між нами й посвячений з родом Романовичів. Нехай він нам буде замість князя.

Гей, як не зірветься буря окликів:

— Славно, славно! — неслися оклики з усіх боків довгого стола. — Хай живе наш керманич, хай живе голова, провідник наш — Дмитро Детько!

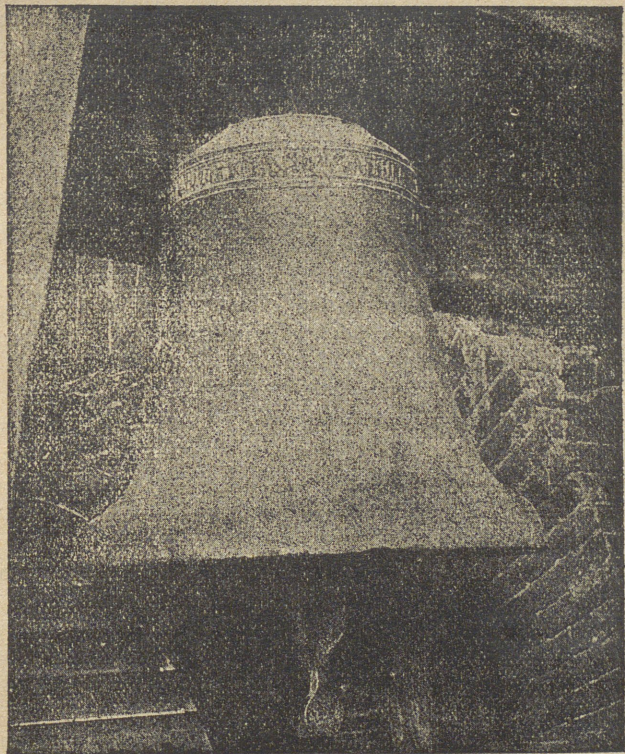
В старого ігумена розяснилися очі й він дав знак рукою, що хоче говорити. Та довго зо зворушення не міг добути з себе слова. Вкінці зачав говорити повагом, що далше, то голосніше, то плавніше говорив, то більше розпалювався:

— Славні воєводи, батьки нашої гарної, колись щасливої, а тепер нещасної землі рідної! Я старий оживаю, молодію, коли бачу таку згідність, таку єдність думок. Радію, бо знаю, що тепер знову настане добро в нашій рідній землі. Знову спокійно оратиме хлібороб своє поле, знову ремісник спокійно працюватиме, а купець торгувати. Забагатіє країна наша, а за тим розвиватиметься, як за князів покійних наших, наука й мистецтво, та спокійно можна буде віддавати хвалу Всевишньому! Батьки землі нашої! Маю ще до вас одне прохання. Зложіть усі, як ви тут є, присягу на хрест святий, що завсіди поступатимете згідно та ставати в підмогу провідникові вашому, Дмитрові Детькові.

Тут зняв він із грудей хреста з Розп'яттям і підніс його вгору.

І тисяцькі галицької землі підходили по черзі до хреста, цілували його та складали присягу.

— А тепер ти, Дмитре, зложи присягу, — звернувся старий ігумен до Дмитра Детька, — що всі свої сили духа й тіла віддаєш для добра рідної держави! І підступив Дмитро до хреста.

Дзвін Дмитро збережений досьогодні.

В цій хвилині роздався голос дзвона Дмитра...

Новий начальник галицького князівства присягав:

— На хрест оцей святий, на рани й муки Спасителя нашого, що їх терпів Він на хресті за весь рід людський — присягаю тут перед вами, що не буде для мене, поки життя мого, тут на землі нічого вищого над

добро рідної держави. Тим керуватимуся все моє життя й того вимагатиму від усіх підчинених мені. Поки буде воля ваша, батьки галицької землі, поти задержу в руках владу, що її мали князі наші. Та на знак, що я не князь і не посягаю по княжий вінець, прийму назву тимчасового керманича, намісника.

Дмитро присягав, а дзвін його дзвонив і розливав зо святоюрської гори звучний голос широко по-над Львів і поза його межі. І той голос немов кликав на радощах: „Згода-єдність, згода-єдність, згода-єдність...”.

б). Щоб був лад у державі.

Щоб могли як слід правити державою, перенісся Дмитро Детько з Перемишля до Львова й замешкав у тодішньому княжому замку.

Насамперед мусів зайнятися Дмитро направою укріплень Львова, що чимало потерпіли при наскоку Казимира, польського короля. Також і обидва замки треба було привести до ладу, бо й вони зазнали чимало:

— Забрав Казимир усе, що тільки було в княжій скарбівниці — говорив тисяцький Бориско Кракуля. — На щастя, не було там корони короля Данила, що її отримав від папи. Князь Юрій II. вивіз її був у Володимир, і вона там переховується.

— Треба буде її відтам забрати, бо й там вона не дуже безпечна. Щоб вона не стала добичею чужих, передам її перемиському владиці на мітру. Перемишль найстарший княжий город, найстарша столиця галицького князівства, то хай у ньому зберігається королівська пам'ятка.

І таки негайно вислав гінця з письмом до володимирського воєводи, щоб передав Данилову корону назад до Львова.

І по кількох днях була вже Данилова корона в руках Детька. Він зараз і вибрався з нею в Перемишль. За возом Дмитра їхав чималий відділ дружинників, щоб можна оборонити дорогоцінний скарб, коли б хтось забавжав забрати собі його.

Довезли корону щасливо. Заїхали до єпископа.

— Всесвітліший Отче! — говорив Дмитро єпископові. — Привожу Перемишлеві дар над дари — коро-

Мітра перемиських владик, що її мали переробити з королівської корони Данила.

лівську корону, що нею коронувалися король Данило й унук його, король Юрій Львович. Нема вже галиць-

ких королів, так нехай ця корона стане мітрою найстарших галицьких владик, єпископів Перемишля.

Владика перебрав її з рук Дмитра та зложив йому сердечну подяку за те, що він дбає так про старинні пам'ятки.

Владика негайно покликав золотника й велів йому переробити королівську корону на мітру.

Велике було свято, коли перемиський єпископ уперше виступив у новій мітрі.

**

Коли Детько вернувся раз до Львова, застав у себе дорогого гостя, князя Данила з Острога.

Зрадів Дмитро, бо довго вже не бачився з Данилом Острозьким.

— Як бачу, — говорив Данило — ти заводиш лад на добре. Скрізь, кудюю я переїздив, спокійно, й люди вдоволені й усі хвалять твоє правління.

— Тільки я ще не вдоволений — заявив на це Дмитро. — Бачиш, занепала торігвля та промисл, бо чужинецькі купці бояться по останній війні з Казимиром заїздити до нас.

— Треба тобі їх заохотити, забезпечити їм побут у Львові та скрізь у галицькому князівстві — завважив Данило.

— Я так і роблю. Ось саме велів писареві виготовити грамоту до міста Торуня.

І показав князеві Острозькому письмо, писане на пергамені по латині.

— Моя мрія, друже, привернути давню силу та значіння галицькій державі — продовжав мову Дмитро.

— Висока мрія, нема що казати, — хитав головою Данило — та як буде така незгода в нашому народі, як досі, то вона готова завжди тільки мрією лишитися, а там, чого не дай Господи, й та мрія загориться, забудеться.

— Чи ж ти вже аж так зневірений, Даниле?

— Ні, друже, я не зневірений. Я знаю, що в нас є сила, що могла б привернути давню могутність і значіння нашій державі, а та сила — весь наш нарід. Але ця сила тепер розкинена та пририта. І зібрати її та повести її в одному напрямі — це не легка справа. Ти знаєш наше минуле, знаєш заповіт великого князя Яро-

слава. Він поділив державу між своїх синів і тоді взивав їх, щоб жили згідно. Зробив, як добрий батько, а не як добрий господар.

— Кожний батько ділить у нас майно між своїх дітей — завважив Дмитро.

— Це правда! Але ж своє майно, але не загальне. Нащадки князя Ярослава Мудрого пішли його слідами, й дійшло було до того, що коли сусідні народи лучилися водно, то наші князі ще даліше розбивали ті малі князівства. І чи ж диво, що сусіди стали ласою рукою досягати по наші землі. Щастя наше бодай те, що литовські князі зібрали вже частину спадщини Володимира Святого, а щастя тому, що вони приймають нашу культуру. Тому нам треба йти з Литвою, бо вона може ще допоможе нам відбудувати нашу державу.

— Може й твоя правда, однак я не можу тобі тут подати руки. Я прирік, що не виступлю проти Казимира, що воює з Литвою.

— Хай буде й так! Добре бодай, що ти загосподаруєш країну.

Ще кілька днів забавив князь Данило Острозький у Львові, а потім відїхав у свій Острог.

Грамота, вислана до Торуня, й такі ж грамоти до інших німецьких міст — допомгли. Стали купці й ремісники з тих міст осідати у Львові та по інших галицьких містах. І знов стали розвиватися торгівля та промисл і хліборобство, як колись за Ярослава Осьмомисла й потім за короля Юрія I.

Здавалося, забагатіє й закріпне галицька держава...

в). Не судила доля спочати мечеві.

Прибув до Львова до намісника Дмитра Детька посол із Кенігсбергу від хрестоносців.

Дивних вісток довідався від нього Дмитро.

— Король Казимир — казав посол — звернувся до папи з проханням, щоб звільнив його від приречення, даного тобі. Заразом просить, щоб папа візвав увесь католицький світ до походу проти татар і проти литовців, що ви з ними в союзі.

— Коли король Казимир хоче звільнитися від при-

речення, то тимсамим і мене звільняє від нього. Та чи воно дійсно правда?

— Скажу тобі навіть день написання письма, бо я був послом до Риму, й у папській канцелярії показували нам це письмо. Отже знай, що король Казимир писав це письмо 29. червня минулого, себто 1341 р.

— Коли так, то й нам треба думати про себе — сказав Дмитро.

І зараз по відїзді хрестоносців післав Дмитро гінця з письмом до князя Данила Острозького. У письмі повідомляв про все, чого довідався від посла хрестоносців, а на кінці писав: „Треба нам завчасу думати про себе й заздалегідь готувитися до оборони”.

На це відписав йому Данило Острозький:

— Треба скликати боярську раду та представити, як стоїть справа, й завізвати до оборони.

— Так і зроблю! — подумав Детько й велів писати письмо до всіх воєводів.

— Зіхалися. Зароївся Львів підводами бояр із Верховини, й із Підгірря, й із Долів.

— І стали збиратися озброєні бояри в дорогих парчевих одягах і в звичайних суконних, та все ж таки шитих на боярський лад. Зібралися на майдані перед низьким замком. Уже повний майдан, уже нетерпляче дожидають намісника Дмитра.

І ось виходить він із замку, та не сам. Іде з ним князь Данило з Острога.

Голосними окликами вітають обох друзів бояри.

— Хай живе Дмитро Детько, хай живе князь Данило з Острога.

Вони обидва відклонюються боярській громаді, й намісник дає знак, що хоче говорити.

Тиша. Намісник жде ще хвилинку, а потім говорить:

— Мужі галицькі! Скликав я вас у дуже важній справі. Рідний край, його воля, його самостійність у небезпеці! Треба нам стати до оборони.

Тут як не зірветься буря окликів:

— Всі, всі ми готові голови положити за волю рідної країни!

Дмитро Детько переждав хвилинку, а потім говорив даліше:

— Радію, що в вас така готовість, і взиваю вас, славні бояри, нехай кожен приготує дружину, скільки може, й із нею прибуває під Львів. Оце все, що я мав вам сказати. Я скінчив, та ще хоче мати до вас слово князь Данило з Острога.

— Хай говорить, хай говорить, радо послухаємо! — загреміло з боярських грудей.

А князь Данило, високий, кремезний муж, виступив на підвищене місце. Говорив грімким, товстим голосом.

— Бояри! Це похвально, що ви готові до оборони рідної країни. Одначе треба дивитися й наперед, чи наші сили зможуть самі видержати напір противника. А хоча б і видержали, чи довго зможуть опиратися. Союзник нам конечний! Правда, ми признаємо зверхність князя Любарта, й він повинен би стати нам у підмогу. Одначе він цього тепер зробити не може. Тому нам лишається тільки один союзник, — хан кипчатських татар, Джанибег. Правда, татари поганці, але ж вони, як знаєте, не вмішуються ні в наші релігійні, ні в наші державні справи й вдоволяються тільки гарачем. Тому моя рада, йти разом із татарами. Я вже маю запевнення хана, що він рушить з ордою нам на поміч.

— Годимосся, годимосся на поміч хана!

На цьому й покінчилася нарада.

І зараз Дмитро Детько та Данило з Острога виставили письмо до хана з проханням дати їм поміч.

Хан Джанибег не гаявся. Великими силами рушив на галицьку землю й тут сполучився з галицькими військами. Зараз вислав частину орди за Карпати проти угорського короля й подався на Судомир.

Та, як дійшли до ріки Висли, застали вже лівий її беріг обсаджений Казимировим військом, щоб не пустити галицьких полків і татарської орди в глибину Польщі. Спершу пробували татари перейти Вислу вплав, та побачивши, що лівий беріг ріки сильно обсаджений польським військом, закинули дальший перехід. Звернулися тепер на Люблин і стали облягати люблинську твердиню. Хоча вона була дерев'яна, татари не здобули її та, знеохочені, й тому теж, що настали дощеві осінні дні, вернулися в свою країну.

Побачили князь Данило Острозький і Дмитро

Детько, що татарська поміч небагато варта, рішили опиратися тільки власними силами.

Та тимчасом прислав Казимир послів, що готов миритися.

І знову скликав Дмитро бояр на нараду таки в таборі.

— Що нам діяти? — питався він. — Наші союзники, татари, лишили нас самих. Кажіть, чи битися, чи миритися?

— Битися, битися! — закричали бояри.

Та тут підніс руку холмський воєвода, Олександр Молдаович, на знак, що хоче говорити.

— Бояри! — говорив він. — Легко воно сказати: битися, але треба подумати, щоб із цього щось гірше не вийшло. Я знаю, що Казимир готов тепер миритися, бо він має ще безнастанні непорозуміння з хрестоносцями. Тепер піде він на всякі уступки, але, як поладнає з хрестоносцями, погодиться з ними, тоді не ми, а він нам ставитиме умовини.

І зголосився до голосу луцький воєвода, Федір Отек.

— І я тієї ж думки, що холмський воєвода. Бояри! Я їздив із Луцька до Ярослава, а відтіля до Галича й бачив скрізь руїну. Потриває війна довше, то ця руїна буде ще більша, ще страшніша. А як усе буде в руїні, легко буде зайняти нашу землю чи Казимирові, чи Людвикові угорському.

На те зірвався з місця белзький воєвода, Михайло Єлизарович:

— Так невільно говорити! Ви обидва: воєводо Олександрє й воєводо Ходоре, сієте зневіру в народі! Боронити нам треба волі рідної землі до останньої каплі крові! Краще нам усім вигинути, ніж утратити волю! До бою кличу вас усіх, до бою!

І закипіло в рядах бояр.

— Війна, війна! — кликали. — Війна до останнього меча, до останньої каплі крові!

Аж обізвався знову Дмитро Детько:

— Бачу, що перевага є за дальшою війною. І я приклонником війни. Тільки думаю, що й луцький і холмський воєводи теж правду говорять. Коли Казимир сам хоче годитися, нам не треба відкидати його руки. Ми

тепер ще не програли; а як він пізніше переможе нас, поставить нам важкі умови. Я знаю, що хрестоносці готові тепер замиритися з Казимиром, і знаю, що папа

І зголосився до голосу луцький воевода..

римський напірає на Казимира, щоб єднався з хрестоносцями проти Литви. Тому я думаю, що коли Казимир схоче тепер мира, нам треба з ним переговорювати, щоб зберегти сили на пізніше.

Спокійні й переконливі слова Дмитра переконали всіх. Навіть белзький воєвода не виступав уже проти. Стануло на тому, щоб бути готовими до дальшої війни, але, як Казимир схоче мира, не відкидати його.

І справді через кілька днів прибули Казимирові послі. Скоро домовилися, й небаром Дмитро Детько й Казимир підписали мирову грамоту. Казимир зобов'язався не виступати проти галицької держави, а Дмитро Детько зобов'язався не лучитися з татарами і не наводити їх на польські землі.

*

**

Та не довго вже господарив намісник Дмитро Детько.

Велике лихо впало на землі галицьку й волинську — чорна смерть. Страшна це була пощесь! Недуга починалася насамперед у м'яких впадинах тіла, а зараз потім спирало віддих. Недужі блювали кровю, а на третій, або четвертий день умирали. Так вимирали цілі семі, городи та села вилюднювалися й через смерть і через те, що хто міг утікав далше на схід. Пощесь ішла з західньої Європи. В 1349 р. появилася вона й у західній частині галицького князівства. Намісник Дмитро Детько перебував тоді в Перемишлі. Тут теж занедужав, і до трьох днів нестало його.

Засумував Перемишль, засумував і Львів на вістку про несподівану смерть Дмитра. І, хоч яка небезпека була, на його похорони прибули воєводи майже з усіх городів галицької держави. Похоронам проводив галицький єпископ, він і пращальне слово виголосив. Люди не могли здержати сліз і голосно ридали в часі пращального слова єпископа. І сумні верталися з похорону.

А тут ще вдарила на галицьку волость невесела вістка: Хрестоносці розбили зовсім литовські війська, й з галицьких полків, що брали участь у війні поруч литовців, вернулися тільки невеликі останки. Зажурилися галичани. Ой, не буде кому боронити рідної землі!...

*

**

ЗА ГАЛИЦЬКУ ВОЛОСТЬ.

а). Змагання.

Вже літом 1349 року рушив король Казимир із великим військом не тільки на Галич, але й на Волинь. Галицькі городи, вилюднені чорною смертю, позбавлені керманича та війська, не могли й думати про обо-

Князь Любарт.

рону. Тільки на заході сильно укріплений Холм опирався довго Казимирові, й він мусів його брати приступом.

Скорим походом пройшов Казимир усе галицьке князівство й пішов на Волинь аж під Володимир.

Але князь Любарт, хоча заскочений несподіваним напором Казимира, успів зібрати наново військо, відбив волинські землі й загрозив самій Польщі, повоювавши її аж по Вислу.

І Казимир уступив із Волині та замирив із Любартом, однак Галичину задержав при Польщі.

Та галицькі бояри, що були при Любартові, раз-у-раз настоювали на нього:

— Княже, треба тобі відібрати галицьке князівство.

І Любарт уже в серпні 1350 р. вислав військо на галицьку землю. А в рік пізніше напало його військо на Львів, поруйнувало місто й забрало багато польського війська в полон.

Побачив Казимир, що сам не дасть ради, й послав послів до угорського короля, Людвика. А мав він із ним умову в справі Галичини, що Людвик може її викупити. Умовились також, що коли Казимир умре безпотомно, то Людвик і його діти засядуть на польському престолі. Тому й Казимир писав:

— Присилай, брате, підмогу на оборону нашої волости!

І Людвик вирушив сам на чолі великого війська в підмогу Казимирові.

В сяницькій землі злучилися обидва королі та рушили в похід.

Але вже під Белзом стрінули завзятий опір. Тут спинив їх белзький воєвода, Дрозд.

Обступили угорські війська Белз, і вислав Людвик парламентарів:

— Дай город, воєводо, а будеш у ласках у короля!

Та Дрозд відповів:

— Не Людвик тут володар, а князь Дмитро Любарт. І він мене настановив тут воєводою. Без його волі не можу здати города!

Та коли Людвик раз-у-раз присилав послів, він не відмовлявся від переговорів. Казав до своїх:

— Будемо з ним переговорювати, а за той час укріпимо краще город.

І послав людей, щоб прокопали від річки Рати рови аж до фос, що окружали вали замку так, що вода облила город довкола. Як уже все було готове, заявив, що не буде годитися. Польське й угорське війська почали облогу. Та ніяк не можна їм було дійти до укріп-

лень замку. Військо ввесь день мусліло стояти в холодній воді, а оборонці Белза завзято обстрілювали його. Сила силенна впала польських і угорських вояків.

Людвик дав приказ сурмити до приступу.

Та все дарма! Не давалися оборонці. Не тільки з гора стріляли густо стрілами, кидали камінням, лили смолу й кипяток, а ще й високи сміливі робили.

Перший наступ не вдався, ще й погиб свояк Людвика. Король Людвик дав приказ до нового наступу й сам попровадив його. На вид, що сам король веде їх, кинулося військо завзято під гострокіл. Але ж оборонці не гаяли часу. І, хоча Людвик заохочував свої полки, вони відступали. Тоді Людвик сам кинувся наперед. Та тут наскочив відділ белзан із города, та прийшло до рукопашного бою. В бою хтось із белзан засягнув самого Людвика по голові, й він, оголомшений, упав із коня. І був би погиб, якби один із його воєводів не прискочив був і не визволив короля із небезпеки.

По цій пригоді король Людвик стратив уже всяку охоту до дальшої боротьби.

**

До дальшої війни за галицьку землю заохочували князя Дмитра Любарта передусім два його прибічники, Васько й Яцько Бутвичі з Сулимова в Жовківщині. Вони від самих початків війни з Казимиром, ще за Дмитра Детька, станули по стороні Любарта. Тепер теж, коли галицьке князівство зайняв король Казимир, вони зо своєю дружиною прилучилися до князя Любарта та дальше боролися за самостійність галицької держави. Не злякало їх і те, що король Казимир забрав їх землі та надав своєму прибічникові.

Був липень 1353 р. Любартові війська загналися аж під Львів. Тоді обидва брати Бутвичі з невеликим відділом війська рушили на Сулимів. Зайшли під Сулимів уночі. Серця дрижали в них у грудях, голосно билися. Це ж вони по довгій, довгій неприяві знову в рідному селі, де провели щасливі дитячі роки.

— На дворище йдемо! — сказав Васько.

— На дворище йдемо! — повторив за ним, як відгомін, Яцько.

І повели туди дружину. Тихо підходило військо. Коли проходили селом, в одній хаті ще світилося.

Васько й Яцько спинили військо й подалися в хату.
— Дістанемо тут язика! — сказав Васько. — Ходім, Яцю, в хату! Тут живе Хома Чорновус.

Подалися обидва до хати. Васько застукав сильно в двері. Відчинила їм стара жінка. Побачивши їх, вона відразу скрикнула:

— Ах, таж це наші паничі!

Увійшли в хату.

— Хомо, паничі наші є! — сказала жінка.

Хома, старий уже селянин із сивим волоссям та сивим довгим вусом, підвівся з лави й низько кланявся обидвом братам.

— Ах, пани наші! — радів він. — Як ви тут в село дісталися?

— Ми не самі, — сказав Яцько, — ми з військом. Військо стоїть на дорозі. Йдемо прогнати того, що забрав наше майно.

— Його нема тепер у дворі, — сказав Хома. — Тільки сама пані.

— Нема! — закликав Васько. — То лихо! Вертаємось! Я з жінками не воюю.

— А де він, той насланий новий власник? — допитувався Яцько.

— А він з Казимировим військом.

— Як так, то дасть Бог, стрінемося на боєвищі, — сказав твердо Васько. — Вертаємось! — звернувся до брата.

— Підемо бодай ще поглянути на наше дворище, — сказав Яцько.

— Добре! — згодився Васько. — Бувайте здорові, добрі люди!

— Бувайте здорові! — пращалися господарі хати. — О, дай, Господи, щоб ви знову були нашими панами! — говорив зворушеним голосом Хома.

Брати вийшли, й військо рушило під двір.

Світив місяць, небо було чисте, зорі блестіли на небі. Було ясно, майже як у день.

Підійшли тихо під двір.

— Все тут так, як ми лишили, — говорив тихо Яцько. — Росте й стара липа перед хатою й за хатою груша.

— Навіть господарські будинки стоять ще всі, — додав Васько.

— Чи тямиш, Васю, як ми малими тут бавилися
в війну, „татар” били, а тепер...

— А тепер ведемо війну, а в нашій рідній хаті хто

Підійшли тихо під двір...

інший господарить, панує. Та це пусте, брате! Що значить особиста втрата, особистий біль проти загального горя.

Тут підступив до братів один із дружинників:

— Що маємо робити, чи підпалити двір?

— Підпалити двір? Я мав би веліти палити дім, що в ньому жили й умирили мій батько, дід, прадід і прапраді, і де я з братом провів найщасливіші хвилини, дитячі роки? Ні, цього ніколи не буде!

— То що ж діємо? — питався дальше дружинник.

— Ідемо назад! Я прийшов розправитися з противником, що загарбав мою батьківщину. Та його тут нема, тільки його жінка, а з безборонними жінками я не воюю. Дасть Бог мені стрінутися з ним на побоевищі, тоді розправляюся з ним! Тепер ідемо назад!

І як прийшли тихо, так тихо відійшли.

І рушили з Любартовим військом дальше на Галич. Був липень, сонце жарило немилосердно. Тяжко було воякам у важких панцирах і шоломах. Одначе військо йшло бадьоро. Грімко лунала пісня зо здорових вояцьких грудей. Тільки обидва брати Бутвичі їхали в задумі. Не могли їх оживити навіть веселі вояцькі пісні. Нічна їх виправа в рідне село настроїла їх так понуро, нахмарила чола.

Дійшли так під Рогатин. Не потребували його здобувати. Рогатинські міщани на вістку, що йдуть Любартові війська, самі розброїли невеличку Казимирову залогу та відчинили ворота.

З Рогатина рушили просто на Галич. Ішли лісами, щоб заскочити Галич несподівано. Скоро обступили город, і Любарт велів підпалити передмістя та гострокіл на валах. Серед пожежі вдерлося військо в середину міста. Настав переполох. Наборзі зібрався все ж таки невеликий відділ залого та станув до битви.

Васько Бутвич, що скрізь допитувався за теперішнім власником Сулимова, і тут став кликати:

— Чи є між вами пан Мацек Сухивільк, власник Сулимова. Коли має відвагу, нехай виступить на герць зо мною!

В цій хвилині виступив наперед високий, худий, лисавий шляхтич.

— Це я, Мацек Сухивільк, пан на Сулимові! З ким маю честь?

— Я Васько Бутвич, власник Сулимова з діда-прадіда! Вашність загарбав моє дідицтво, й я мушу розправитися з тобою!

Гордо випрямився Сухивільк:

— Я не загарбав, а дістав від короля за заслуги. А коли вашмосьть хоче зо мною зміритися мечем, я готовий!

І станули проти себе присадкуватий, огрядний Васько Бутвич і високий, худий Мацек Сухивільк. Схрестиялися мечі, борці звинно то відскакували від себе, то прискакували. Довго не давалися обидва, бо, як видно було, обидва були знамениті мистці в орудуванні мечем. Аж вкінці Васькові вдалося сильним рубом меча протяти кільчатку, що її Мацек мав під нагорткою. Шляхтич захитався й повалився додолу. Васько прискочив до нього. Мацько тільки стогнав із болю та шептав:

— Прощай, Аню, прощай навіки!

А потім, побачивши над собою повновиде лице противника, простогнав:

— Добий мене, не знущайся надо мною!

— Я не кат! Я своє вже осягнув! Тепер християнський обовязок велить мені рятувати твоє життя.

І сам зняв кільчатку, обмив рану принесеною водою та перевязав.

Шляхтич дав спокійно робити з собою все, бо бачив, що боярин справді людяно заходиться біля нього.

Потім велів Васько отрокам перенести його на свій віз.

За той час волинське військо перемогло залогу й навязало чимало полонених військових і купців латинської віри та жидів. Набрали теж багато добичі й поспішним походом лісами повернули на Волинь. А Васько говорив до Сухивілька:

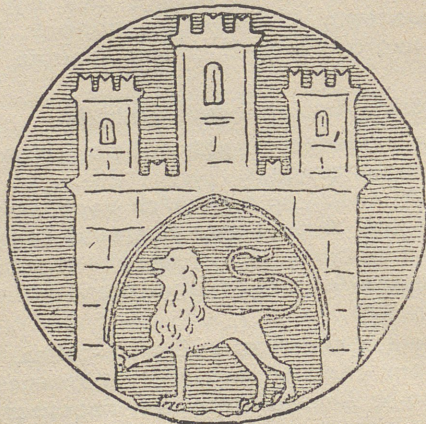
— Не журися, вашмосьть! Вигоїмо тебе, а тоді за окупом, що пришлє твоя пані, відішлю тебе додому.

**

Князь Любарт і далі не зрікався боротьби за галицьке князівство й раз-у-раз тривожив Казимирові залогі в галицьких городах. І хоч 1366 р. король Казимир з великими силами рушив проти Любарта й заняв Белз (не було вже там Дрозда!), Холм і Володимир, то Любарт уже в два роки пізніше відібрав назад Холм і Белз. А коли в 1370 р. король Казимир помер, здобув Любарт теж і Володимир.

б). Володислав Опольський.

Ще за життя останнього галицько-волинського князя, Юрія II Тройденовича, умовилися були Казимир із Людвиком угорським, що галицьке князівство по смерті Юрія II перейде під скиптр Казимира, однак угорський король матиме право викупити собі його. Коли ж Казимир помер, і Людвик став польським королем, він уважав себе власником галицького князівства. Так завізвав до себе князя Володислава Опольського,

Так виглядав герб Львова в 1353 р.

родича покійного короля Казимира, а тепер угорського палятина, та сказав йому:

— Хочу дати тобі, княже, моє галицьке королівство на вічні часи на володіння й управу.

Володислав поклонився Людвикові та сказав:

— До смерти буду тобі вдячний і вірний за такий щедрий дар!

Так став Володислав Опольський галицьким князем і ленником угорського короля. Людвик зробив це тому, бо хотів прилучити галицьке королівство безпосередньо до Угорщини, та покищо не бажав дразнити польських вельмож.

І в р. 1372 прибув Володислав Опольський до Львова. Столиця подобалася йому. Застав тут багато

німців, яких любив, бо сам був вихований у німецькій культурі.

Насамперед обсадив Володислав усі галицькі городи своїми залогами, що їх привіз зо Шлеська. Дальше постановив собі, щоб передусім опікуватися біднішими.

Тож і хвалили собі князя Володислава всі бідаки: — Це справедливий князь — казали. — Він бере в оборону бідних так, як давно князь Роман Мстиславич і його син, король Данило.

Сильно теж старався Володислав про зріст торгівлі та промислу. Щоб торгівля могла добре розвиватися, заключував умови з сусідніми володарями: з Дмитром Любартом, князем волинським, з Юрієм Коріятовичем, подільським князем, і з його братами, Олександром і Костянтином.

Та хоч і справедливий і дбалий був князь Володислав, в краю росло невдоволення. Невдоволені були бояри, бо князь надавав часто землі й села чужинцям, невдоволені й українці-міщани, бо бачили, що чужинці дістають більші привілеї, невдоволене було й селянство, бо нові власники сіл стали важче притискати їх роботами та данинами. Невдоволені були всі, бо урядовці, здебільша чужинці, не знали місцевих звичаїв і кривдили нераз населення. І доходили жалі до Володислава на кривди, на несправедливість і доходили вісті, що нарід нарікає і готовиться до бунту. Князь напоминав своїх урядовців і начальників війська, та переконався, що нема в нього сили завести лад, а тут і здоровля не дописувало.

І став він просити в короля Людвика, щоб заміняв йому галицьке князівство на іншу землю.

І Людвик погодився. Дав йому землі на заході, а до Галичини післав свого воєводу. Володислав видав грамоту, якою звільнив від присяги, зложеної йому в 1372 р., і вивіз свої шлезькі залози в городи: Львів, Перемишль, Ярослав, Городок, Теревовлю, Галич, Рогатин, Снятин, Лопатин, Олесько та в Кремянець.

Так галицьке королівство стало угорською провінцією.

„МИ СТАРИНИ НЕ РУХАЄМО...”.

а). До князя Свидригайла.

— Як тим мячем, кидаються галицьким королівством! — говорив боярин Семен Петрич до свого друга, боярина Якова Кирилича. — І вже нас витискають із городів, ще й із сіл витиснуть.

— Правда твоя! — притакував Яків Кирилич. — Ось тепер сидять тут ще угорські воеводи, але Львів уже пересилається з польською королевою, Ядвигою. А Володислав Опольський шле письмо за письмом, щоб наші бояри не піддавалися Ядвізі. Що тут діяти, за ким іти?

— А я тобі, друже, кажу, що я нізаким не піду. Продам своє село та й гайда на Литву! Там нашу віру й мову шанують.

— Правду кажеш! Литовські князі говорять: „Ми старини не рухаємо, а новини не вводимо”. А знаєш, і я готов так зробити, як ти!

— А до якого князя ти хочеш іти?

— А до якого ж, як не до Свидригайла. Він, хоч литовець родом, та душею, серцем уже наш.

Не минуло й два місяці, як обидва приятелі рушили до князя Свидригайла.

— Це ніщо, що він держить із Ягайлом, але він наш! — впевняв Семен Петрич. — І він сміливий, не даром при хресті дістав імення Льва! Хто зна, чи йому не вдасться зібрати всі наші землі в одну державу.

— Так, так! — признавав Яків Кирилич. — Він меткий, відважний і завзятий — одним словом лицар.

Свидригайло дуже сподобав собі обох приятелів, і вони до нього привязалися. Тільки небаром стало їм тужно за рідними сторонами.

— З легкої руки кинув я рідну землю, — говорив Яків.

— І мені тужно за рідним селом, — признався Семен, — та щож, пропало. Але стривай, може дасться щонебудь зробити. Свидригайло — це ж рідний брат Ягайла. Намовляймо Свидригайла, нехай просить брата, щоб дав йому землі в наших сторонах. Тоді й ми повернемося туди.

— А, справді, золота думка — признав Яків.

І стали обидва намовляти до цього Свидригайла.

— Там, княже, будеш як між рідними.

І дався намовити Свидригайло. Став просити в Ягайла:

— Ти, брате, тепер король Польщі, подаруй мені землі в галицькому королівстві.

Князь Свидригайло.

— Добре! — сказав Ягайло і велів написати йому грамоту на посідання Жидачівщини та Стрийщини, а крім цього городів і областей: Шилів, Стобницю й Усце та ще чотири тисячі річного доходу з королівських сільних жуп. За те має Свидригайло оберігати й боронити південно-східні межі.

Поїхав туди князь Свидригайло з обома приятелями та з дружиною своєю. І відразу, як князь подільської землі, розвинув тут велику діяльність. Зараз із початку мусів воювати з волохами. Молдавський господар, Роман Петрилич, став нападами тривожити Поділля. Свидригайло побив молдавські війська й самого Романа взяв у полон.

Король Ягайло тим часом умовився, за намовою польських панів, із Витовтом, своїм стрийним братом, що Витовт буде литовським великим князем, а коли б Ягайло не мав дітей, то Витовт по його смерті стане

польським королем — і противно — коли б у Витовта не було дітей, а були в Ягайла, то Ягайлові нащадки пануватимуть також і в Литві. Це на те, щоб Польща з Литвою були разом. Цього найбільше боялися українські й литовські бояри православної віри, бо знали що тоді польська шляхта старатиметься здобути перевагу й на Литві. От і стали вони Свидригайла намовляти, щоб виступив проти такої злуки.

— До цього треба притягнути теж і хрестоносців — радили Свидригайлові бояри.

І Свидригайло поїхав буцім то на весілля Ягайла, що по смерті Ядвиги женився вдруге, до Кракова. Тут, перебраний за купця, враз із Семеном і Яковом вібрався до хрестоносців.

Хрестоносці зраділи, бо їм не на руку була злука Литви з Польщею.

— Ніхто інший тільки ти, княже, повинен стати королем Литви й Русі. Виступи проти Витовта, а ми тобі поможемо, — говорив великий майстер хрестоносців.

І підписали згоду. Хрестоносці признали Свидригайла королем Литви й Русі, а Свидригайло зобов'язався держати вічний мир із хрестоносцями.

Хрестоносці рушили негайно проти Витовта. Та довго не могли воювати, бо підчинена їм Жмудь повстала проти них.

Так Свидригайлові тепер не повелося, але Ягайло погодив його з Витовтом. Ще й випросив у Витовта для Свидригайла Сіверщину. І туди перенісся Свидригайло.

Але Свидригайло не кидав думки стати великим литовсько-руським князем.

До цього найбільше намовляли його українські бояри, що мріяли про відбудову великої української держави, як була за Володимира Великого. Деякі думали втягнути до цього й московського великого князя, до якого вкінці за їх намовою перейшов і Свидригайло. Та не довго забарився там. Скоро пересвідчився, що Московщина, то не Русь, і що йому з Московщиною не по дорозі.

І вернувся в Сіверщину. Та тут уже господарили Витовтові воеводи. І довелося Свидригайлові сидіти бездільно в Вильні. Часто заходили до нього представники українських бояр і намовляли його, щоб виступив проти Витовта.

— Ми всі підемо за тобою — впевняли його. — Витовт уже не наш. Він тепер із Ягайлом держить, а Ягайло зовсім від нас відчужився.

— Треба ждати доброї нагоди! — відповів їм Свидригайло.

Щоб заохотити Свидригайла, стали бояри на власну руку переговорювати з хрестоносцями.

І одного дня Витовтові прислужники приловили тайних післанців із письмом від хрестоносців до Свидригайла.

Розярений Витовт велів увязнити Свидригайла й зачинити його в Камянці на Поділлі в вежі.

І нещасний Свидригайло мучився там довгі-довгі роки. Та він не зневірювався:

— Моя зоря ще засвітить! — думав.

б). На поміч другові.

До князя Данила Острозького прибув у гості його щирий друг, Олександр Ніс, князь пинський.

Зрадів князь Данило:

— Ну, тепер уже довше погостиш у мене, друзяко.

Та князь Олександр:

— Не на гостину приїхав я до тебе, а в дуже важній справі. Потребую твоєї поради та помочі.

— Га, коли так, то інша справа. Та знаєш мене. Я завсіди готовий на твій зазив — сказав князь Данило.

— Знаю й тому саме до тебе звертаюся, — відповів князь Олександр.

— Говори, яка справа.

— Справа така, що треба над нею радити так, щоб і стіни не чули, бо знаєш, що й вони мають вуха.

— Гарзд, ходи в мою спальню, там останемо самі в двійку.

Пішли. Князь Олександр роздягнувся з верхньої одежі, сів напроти господаря, та й каже:

— Скажу тобі коротко: хочу з твоєю підмогою зволити нещасного князя Свидригайла, що вже девять літ мучиться неповинно в тюрмі. Тепер він у Кремянці.

— Друже, не гаятимуся ні хвилини й зараз готовіти з тобою! Князь Свидригайло — це ж одинокий певний оборонець і опікун нашого народу. Чи ти вже що придумав?

— Насамперед треба порозумітися зо Свидригайлом. Ти, Даниле, його близький родич. Поїдеш відвідати його. Командант Кремянця, німець Франкенберг, треба це признати, обходитья зо Свидригайлом людяно. Дозволяє теж бачитися й розмовляти з ним всяким його родичам. Ти поїдеш, порозумієшся з князем

Князь Данило Острозький.

Свидригайлом, скажеш йому, що ми хочемо визволити його, й подаш йому наш плян.

— Але який плян?

— Плян зараз обміркуємо. Я маю двох розумних і метких бояр, Дмитра й Ілаша. Вони зголосяться на службу до Франкенберга й допоможуть нам визволити Свидригайла.

— Гаразд! Я зроблю все, чого жадаєш від мене. За кілька днів вирушу в Кремянець відвідати нещасного князя Свидригайла. Але тепер ти мій гість!

— Так, твій гість сьогодні й завтра.

— Коротко, та хай буде. Важні діла перед нами.

**

А тимчасом князь Свидригайло сидить в кремянецькій вежі та й думу думає:

— Розвіялися всі мрії мої! А не задумував я ніщо лихого. Бажав тільки відновити державу руську, щоб під моїм скиптром процвітала віра й народність, щоб могутнів нарід та розвивав свою культуру, як за давніх князів. Бо полюбив я цей нарід, його культуру, як своє рідне! Воно таки рідне моє, бо я ж у тій вірі й у культурі тій виховався. Вже з малої дитини руська мова, моя рідна мова, бо мати моя говорила нею до мене.

Аж тут заскрипів ключ у замку, відчинилися двері, й у дверях показався Франкенберг.

— Княже, — сказав він, — гість до тебе! — Та впусти в келію князя Данила Острозького, а сам вийшов.

Зрадив Свидригайло та кинувся вітатися з гостем.

— Княже, — спитався князь Данило — чи ті стіни мають вуха?

— Товсті вони, ледве чи можна крізь них щонебудь почути — відповів князь Свидригайло.

— Як так, то добре, — сказав князь Данило, й тихо відхиливши двері, виглянув, чи нема кого за дверми. Сіни були пусті.

— Княже, — сказав тепер князь Данило, — я й Олександр Ніс хочемо визволити тебе.

— Ах, до смерти буду вашим найшцирішим другом, як зробите мені цю прислугу! — закликав князь Свидригайло.

І говорив князь Данило:

— Тут придуть два бояри, Дмитро та Ілаш. Вони зголосяться на службу до Франкенберга. Вони підготовлять тут усе до втечі та дадуть тобі, княже, знати, коли треба бути готовим.

Ще поговорили хвилинку, а потім Данило попрощався й вийшов. Князь Свидригайло ходив по його відході довго по келії. Серце в нього билосся так голосно...

— Воля, жде воля! Боже, щоб удалося тільки!

І дальші дні нетерпеливого вижидання були для нього такі довгі...

Аж тут в великий четвер 1418 р. з'явилися в Кремянецькому замку два лицарі та кажуть, що мають справу до команданта замку. Франкенберг прийняв їх.

— Ми з проханням до вашої милости — говорив старший віком. — Просимо вашу милость прийняти нас до замкової служби.

Були це згадані вже Дмитро й Ілаш. Сподобалися обидва командантові фортеці, й він сказав:

— Добре, я приймаю вас.

Бже на другий день успів Ілаш порозумітися з князем Свидригайлом.

— Княже, — сказав йому, — будь готовий у ночі на сам Великдень, не спи!

Надійшов Великдень. Франкенберг видав замковій дружині багато гарячих питків: вина, меду й горілки. Люди їли й пили, веселилися весь день до пізної ночі. Пили й Дмитро та Ілаш, але в міру, більше вдавали, що пють, щоб заохотити інших до пиття.

І незабаром усе, що жило в замку, потонуло в глибокому сні. Не спав тільки Свидригайло в своїй келії, й не спали два бояри, Дмитро й Ілаш. Вони ходили біля воріт і пильно наслухували. Нараз почули тричі крик пугача.

Миттю обидва відчинили ворота фортеці та спустили перекидний міст.

І зараз вдерлося на дітинець вісім лицарів на конях. Були це: князь Данило Острозький і князь Олександр Ніс із шістьма дружинниками.

— Сильна сторожа біля вежі?

— Два дітські, — відповів Ілаш, — але й вони п'яні.

Два дружинники лишилися біля коней, а всі інші враз із Дмитром та Ілашем подалися до вежі. Зо сторожів один лежав і хропів сильно, а другий куняв на лаві.

— Вязати їх! — дав приказ князь Данило.

І майже без опору пов'язали обидвох і вивели князя Свидригайла. Але, як вже виходили з вежі, побачив їх один із замкової дружини, що мав змінити варту.

Він наробив крику. Кинулися до нього. Але це був

силач, не легко було збороти його. Він добув меча, став відбиватися та кричати при цьому грімко:

— Гей, люди, вставайте, напад на замок!

Почув цей крик Конрад Франкенберг, що теж уже не спав. Він збудив свого отрока, що з тяжкою головою насили підвівся.

— Подай мені зброю! — приказав йому — та й сам узбрійся й побуди інших! Вийдемо проти напасників!

За хвилину був уже в зброї й, не ждучи, аж інші будуть готові, вийшов зо щитом і мечем в руці, щоб не дати втекти Свидригайлові.

— Хто тут? — закликав, побачивши в нічній п'їтми гурт озброєних людей.

— Розплющи очі й подивися, хто! — закликав у відповідь князь Данило. — Ми дозволили собі взяти князя Свидригайла й дякуємо тобі за те, що так довго гостив його, пане каштеляне!

Франкенберг кинувся до них із мечем і почалася січа. Не встоявся Франкенберг проти переваги. Хоч як по лицарськи бився, упав неживий додолу.

— На коні й гайда в дорогу! — дав приказ князь Данило.

І рушили в відчинені ворота.

— Воля! — сказав князь Свидригайло, як опинилися вже на полях за Кремянцем. — Воля, друзі! Але куди тепер?

— Княже, — сказав князь Данило Острозький, — ми вже думали над тим. Тобі, княже, треба тікати покищо поза межі Литви й Польщі.

Подалися на Угорщину. Угорський король, Жигмонт, прийняв Свидригайла щиро. Він потім переговорювався навіть із королем Польщі, Володиславом Ягайлом, щоб погодив Свидригайла з Витовтом. Свидригайло був рідний брат Ягайла, й Ягайло дуже любив його, тож негайно післав посольство до Витовта. По довгих переговорах згодився Витовт на поворот Свидригайла й визначив йому та його прихильникам гори на Сіверщині, а саме Брянськ і Новгород Сіверський, пізніше додав ще Чернігів і Трубчеське.

Тепер уже не вагався Свидригайло вертатися в рідну країну. Вернулися з ним і його прихильники.

*
**

Свидригайло вірно станув при Витовті. Бачив, що той тепер сприяє Русі й бажає всіми силами задержати незалежність литовсько-руської держави. І брав участь Свидригайло в усіх Витовтових походах. Брали з ним участь скрізь і два невідступні його друзі: князь Данило Острозький і князь Олександр Ніс Пинський. І визначилися три вірні друзі й у війнах із республіками: Псковом і Новгородом Великим, що давніше признали були над собою зверхність литовсько-руського князя, а тепер, горді на свої багатства, не вповняли умов, хоч запрягли були їх.

Та Витовт рушив на них із сильним військом. Під Новгородом Великим уперше заревіли величезні гармати, що їх Витовт спровадив із Німеччини. І розлетілися укріплення. І вислали горді новгородці архієпископа Єфрема просити, щоб Витовт не нищив города. І погодився Витовт із Великим Новгородом. А ще скоріш упокорився Псков.

в). Не пропустили корони.

Могучий став Витовт по різних підбоях і перемогах. Німецький цісар, Жигмонт, уже давніше намовляв його:

— Прийми, брате, королівський вінець!

Та Витовт, зайнятий війнами, не прив'язував тоді ваги до королівського титулу. Та тепер на старі літа, коли вже був на вершці могутности, забажав придбати блиску рідній державі. І коли цісар знову звернувся до нього з цим пропозицією, ще й намовляв його до тісного союзу Литви з Угорщиною та Прусією, він уже не відмовлявся. Тимбільш, що до цього заохочували його Свидригайло з обома своїми невідступними друзями й усі вельможі руські.

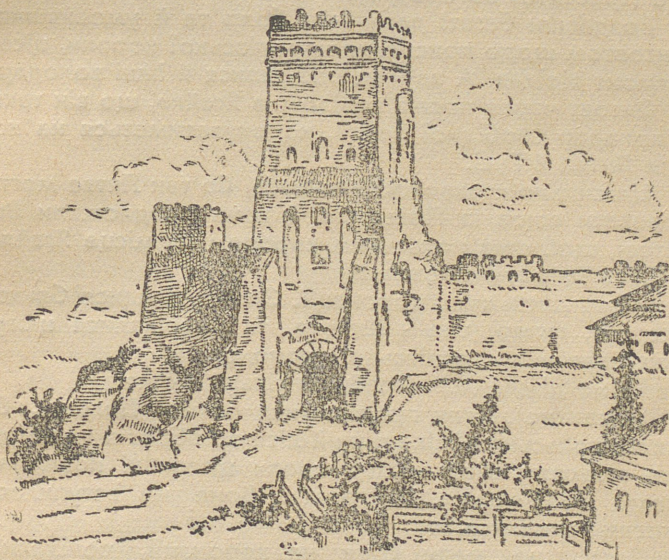
І умовився Витовт із цісарем скликати зїзд європейських володарів до Луцька. Сприяв цьому зїздові й король Ягайло, що, як литовець, все ж таки бажав слави своїй рідній державі. Зїзд назначили на саме Богоявлення 1429 р.

І ще перед Йорданом зїхалися до Луцька: Витовт, Ягайло, московський князь, Василь, данський король, Єрик XIV, хани заволзький і кримський, молдавський господар, великі майстри орденів німецького й інфлянт-

ського, легат папи Мартина V. й послі грецького цісаря, Івана Палеолоґа. А з кожним із них прибув великий почот.

Як Луцьке Луцьком не бачило ще такого здвигу людей, бо було всіх до п'ятнадцять тисяч.

Володарі розмістилися в Луцьку, а їх почоти довкола Луцька. Щедро гостив усіх великий князь Витовт м'ясивом із зубрів, кабанів і іншої дичини, медами та винами дорогими: малмазією й мускателею.

Любартів замок у Луцьку.

Радили окремо литовці з Руссю, окремо Ягайло з поляками, окремо цісар Жигмонт зо своєю чеською, німецькою й мадярською радою.

Наради йшли дуже важко та пиняво. Навіть справи війни проти турків не вдавалося поладнати. Особливо розярило польських панів, коли цісар Жигмонт предложив, щоб Витовт прийняв королівський титул. Збигнів Олесницький виступив проти цього з палкою промовою. І по його промові поляки негайно відіхали, а другої ночі виїхав і Ягайло, навіть не попрощавшись із іншими володарями.

Та зібрані в Луцьку володарі радили дальше вже без Ягайла.

Витовт спершу був зняковів на вістку про відїзд Ягайла, та Свидригайло разом із руськими боярами давали йому духа й заохочували прийняти королівську корону без згоди Польщі.

— Литовсько-руське велике князівство самостійне, саме може рішати про себе! — говорив Свидригайло. І назначили день коронації на 8 вересня, на Рїздво Пресвятої Богородиці.

Роздавши багаті дари між бояр та й умовившись з Витовтом щодо прислання королівської корони, цісар Жигмонт відїхав. А за ним розїхалися й інші володарі.

Витовт через послів повідомив Ягайла, що він таки, як володар свобідної землі, коронуватиметься на короля Литви й Русі.

Це сильно стривожило поляків, бо так Литва могла розв'язати союз із Польщею. І вони предложили Витовтові, щоб став польським королем на місце Ягайла.

Але Витовт відмовився.

Зближався день коронації. Знову зїхалися ближчі володарі, тепер уже в Вильно, та дожидалися цісарських послів із королівською короною.

Та не діждалися. Прийшла тільки вістка:

Посли не могли продїстатися через Польщу, бо шляхта польська обсіла ріки й ліси зо зброєю та не давала проходу. Два місяці ждали цісарські послы, чи шляхта розїдеться, та дарма. Вона не вступилася, й послы вернулися.

Гості, що мали бути на коронації, розїхалися нізчим...

Сильно пригнобила ця невдача старого вже Витовта. Поклався небаром у постіль, звалений недугою, й у рік по невдачі з коронацією помер.

ЗДІЙСНЕНІ, ТА НЕЗАВЕРШЕНІ ЗАДУМИ.

а). Свидригайло — великий князь Литви та Русі.

— Мусимо взяти всіх зусиль, щоб великим князем став Свидригайло! — сказав князь Данило Острозький до князя Олександра Носа.

— Авжеж, — відповів йому князь Олександр, — не можна нам гаяти ні хвилинки.

І ще до похоронів скликали нараду руських бояр. На нараді рішили подбати серед своїх і серед литовців за Свидригайлом.

І зараз по похоронах, а то ще й на похоронах ширили між боярством клич: „Великим князем мусить стати князь Свидригайло. Тільки він оборонить самостійність литовсько-руського князівства!“.

Так і сталося. Великим князем Литви й Русі став Свидригайло. Раділи українські бояри:

— Тепер наш нарід і віра наша оживуть!

— Авжеж! Коли Свидригайло великим князем, то так, як би воскресла наша давня держава.

Радів і король Ягайло, що його рідний брат по стільки нещастях вкінці засів на батьківському престолі.

Не раділи тільки польські пани. Їх мрією було, щоб Литва злилася з Польщею в одну нерозривну державу, а тут на литовсько-руському престолі засів князь, прихильник Русі, що посвятить усі змагання, щоб задержати самостійність литовсько-руської держави. І вони твердили тепер, що Свидригайло засів неправно на литовському престолі, бо без згоди польських панів. Вони хотіли, щоб князь Свидригайло, заки засяде на престолі, передав Польщі Волинь і Поділля. Та тепер було вже запізно ставити таке домагання. Та й не Свидригайлові можна було ставити його! Він заздалегідь заявив різко:

— Я свій престіл не завдячую нікому, навіть королеві ні, тільки власним силам і заслугам. Литва й Русь це моє дідицтво!

І з цього прийшло до війни, хоча король Ягайло стався полагодити все мирно.

Довго тягнулися взаємні наїзди. Та вкінці поляки взялися на спосіб: стали литовців-католиків підбурювати проти Свидригайла.

— Він не литовець, він русин, бо русинам сприяє
— говорив Вавжинец Заремба, що його Ягайло післав
був до Свидригайла, щоб предложив йому зїзд у Бе-

Виїзд княжої дружини з замку.

ресті. І вдалося Зарембі підбурити литовців-католиків.
Вони проголосили великим князем Литви Жигмонта,
молодшого Витовтого брата.

**

Зіхалися князі й бояри руські в Києві, а проводив ними князь Олександр Ніс. Тепер уже сам, бо помер його друг, князь Данило Острозький. Та оставив сина Хведора, що про нього говорити свої й чужі: „Це муж великого й незломного духа!“ На зїзд прибули князі: Митько Жебровецький, Василь Красний, Іван Вяжевич, Михайло Вяземський, Михайло Балабан і молодий князь Хведько Острозький. Прибули й бояри, а між ними й литовці, вірні князеві Свидригайлові, як ось: Петришко Монгердович, Гаштольд, Довгерд, Юшко Гольцевич, Ромбольд, Монвид й Івашко Монивидович.

І промовив до них Олександр Ніс:

— Брати! Наш князь, що ми йому зложили присягу на вірність, через зраду частини литовських панів мусів утікати з Литви. Він тепер виїхав зо Смоленська в Полоцьк. Не даймо йому тинятися втікачем. Зломило йому присягу Вильно, так ми проголосім його великим князем Русі. І Київ знову стане столицею великого князівства.

— Славно, славно! — закричали зібрані. — Хай живе Свидригайло, великий князь руський!

І рішили вислати негайно посольство до Свидригайла з повідомленням про це.

І вже на другий день рушив князь Хведько в дорогу. Застав князя Свидригайла в Полоцьку. Князь був дуже пригноблений.

— Княже, — сказав йому Хведько Острозький — прислали мене до тебе бояри руські, щоб ти засів на київському великокняжому столі. А звідтам, при Божій помочі, візьмеш і Вильно.

Зрадів князь Свидригайло цією несподіваною вісткою. Новий дух вступив у нього, нове завзяття.

— Іду негайно з тобою, княже, в Київ! — закликав.

І поїхав. А там у Києві вітали його, як нікого, від часів Володимира Мономаха. Обступили його коня, старалися бодай торкнутися його одягу, його стремен.

Чоловіки підіймали шапки вгору та кликали:

— Хай живе великий князь Свидригайло! Хай живе наш батько, наш опікун, добродій наш!

Матері підносили малих дітей угору й показували його та говорили:

— Дивися, дитинко! Це князь Свидригайло, оборонець нашого народу й віри нашої!

І князь, зворушений тількию прихильністю, тільким привязанням, відклонювався на всі боки та кликав:

— Для вас і за вас, кияни, моя голова! Для вас хочу жити, трудитися, а в потребі й загинути!

Вітало його й духовенство українське з єпископом на чолі.

Так засів князь Свидригайло на київському престолі.

б). Останні роки Свидригайла.

Та не довго міг Київ веселитися. Треба було й князеві Свидригайлові й киянам думати про те, щоб вибороти самостійність відновленій київській державі. Князь Свидригайло день-у-день радився з досвідними мужами, й день-у-день прибували війська в Київ і в дооколичні городи.

Намісником Києва і начальником київських полків займенував Свидригайло воєводу Михайла. Над Луцьком настановив він князя Олександра Носа. На Поділлі його воєводами були князь Хведько Острозький і Хведько Корибутович. Ті два воєводи вже були готові до війни. Вони покликали собі в підмогу волохів і татар й розпочали бій із королівськими військами. Хведько Острозький здобув Смотрич і Скалу й опанував майже все те Поділля, що було під Коронаю. Пізніше здобув навіть Камянець, що його боронила хоробро залого. А Свидригайло тимчасом готовився вже до походу на Жигмонта Кейстутовича.

З початком червня 1434 р. прийшла до Свидригайла вістка, що король Ягайло помер в Городку під Львовом.

Королем вибрала польська шляхта Ягайлового сина, Володислава.

На вістку про смерть Ягайла Свидригайло враз із ливонськими лицарями рушив на Литву. Та безнастанні слоти не дали йому змоги вдіяти щось рішучого. Аж 1435 р. рушив він із більшими силами на Литву.

Тепер не щастило князеві Свидригайлові. Ливонські лицарі замирили з Польщею та зреклися всяких взаємин із Свидригайлом.

*
**

І прийшла старість. Князь Свидригайло сказав собі:
— Годі вже воювати. Треба в спокою докоротати віку.

І звернувся до свого братанка, короля Володслава, що віддасть на власність Корони Київщину й Волинь, тільки до смерти ужиткуватиме їх. Одначе литовський князь, Жигмонт, жалівся перед королем на те, що Польща піддержує його ворога, й зобов'язався, коли Польща перестане сприяти Свидригайлові, записати всі замки виленські королеві Володиславові, а синів своєму лишить тільки Троки.

І старий Свидригайло мусів знову втікати на чужину.

Аж коли князь Жигмонт погіб із рук заговорників, Свидригайло знову повернувся до Луцька, що повітав його з великою радістю.

Литовці тимчасом вибрали великим князем 13-літнього Казимира Ягайловича. Казимир надав дядькові Свидригайлові на доживіття Луцьке з усією волинською землею.

І тут Свидригайло доживав віку. Прийшов лютий 1452 р. Почув князь Свидригайло, що приходить смерть. Він покликав до себе старосту Немира, князів Михайла й Івана Чарторийських, бояр волинських і приказав Юрші, старості луцькому, зложити присягу, що нікому іншому не віддадуть по його смерті Луцька, тільки відпоручникам литовського князя.

Уже Свидригайло був на смертній постелі, як прибули до нього відпоручники великого князя Казимира. Князь Свидригайло прикликав знову Юршу й велів йому при них повторити вже раз зложену присягу.

І Юрша присягав: „Я, пан Юрша, присягаю Богу, Пречистій Їго Матері і всім святим і великому князю Івану Свидригайлу, що зложу ключі замку Лучоска на домовині єго й не дам нікому узяти, только послам литовским. Если то здержу, Боже, поможи ми, а коли не здержу, побий мя Бог на душі і на тілі“.

І 10. лютого замкнув князь Свидригайло очі на вічній сон. Сумно заграли дзвони луцьких церков, сумно схилили голови луччани:

— Не стало князя, що любив наш нарід і землю нашу й бажав їй добра. Хай з Богом спочиває!

І плакали люди на його похоронах, як по батькові рідному. А бояри говорили:

— Добрий був князь, відважний і сміливий. Тільки, на лихо своє й наше, часто переважало в нього почування над розвагою.

— Так, так, — казали інші — був він діяльний і підприємчивий, та zarazом нагальний і запальний і в пориві зробив неодноразово нерозважне діло. Ображав не повинно заслужених для нього й народу людей і відвертав часто від себе тих, що вірно служили та щиро сприяли йому.

— Еге ж, так відвернув від себе й заслуженого князя Хведька Острозького. Велів його в гніві увязнити зовсім без вини. І коли його Вінкент Шамотульський і Михайло Бучацький визволили з в'язниці, перемігши сторожу, князь Хведько з усіма своїми землями піддав королеві. А це був великий полководець і була це велика страта для Свидригайла.

— Які б і не були помилки Свидригайла, — закінчив перший — жаль його, бо серце його щиро було з нами.

ПОЯСНЕННЯ.

1. **Білиця.** У давніх часах у нас не було ще ні золотих, ні срібних грошей. Торгівля була вимінна, люди міняли товар за товар так, як у нас ще й тепер роблять по селах ганчірники (вонучарі), що за старі шмати дають голки, нитки, горнята й інше. В тих давніх часах заступали гроші шкіри звірят, як от із білки (вивірки) білиці, а з куни куниці. Справжні срібні та золоті гроші появились в нас щойно за Володимира В. (під кінець X ст.). Вони називалися срібні й золоті гривні. Але білиці й куниці йшли ще геть пізніше, як дрібні гроші.

2. **Великий майстер,** начальник ордену німецьких лицарів гл. п. ч. 40.

3. **Вельможа,** власник великих посіlostей, великий пан.

4. **Волость,** земля, що нею володів князь.

5. **Волохи,** тепер румуни, нарід, що витворився зо змішання римських легіонерів (війська) з різними племенами, що жили на землях нинішньої Румунії.

6. **Воєвода,** начальник над тисяччю війська й zarazом княжий намісник у якійсь частині держави.

7. **Гривня,** гл. заввага ч. 1.

8. **Гридь,** княжа дружина; від цього гридниця, кімната де перебувала княжа дружина, що стерегла княжого терему.

9. **Дітський,** молодший дружинник.

10. **Дітинець,** поміщення для дітських на княжому дворі.

11. **Високий і низький замок у Львові.** За князя Льва були два замки у Львові, як і пізніше за Польщі — один на горі (високий), другий на долині (низький).

12. **Жмудь,** литовська країна, головне місто її було Кунас, тепер Кавнас (Ковно).

13. **Каштелян,** начальник замку.

14. **Кенігсберг**, колись столиця німецького ордену, а тепер головне місто Східньої Прусії.

15. **Кипчатські татари** в середньовіччі творили державу т. зв. Кипчатський ханат (1242—1480) під владою ханів «білої» й «золотої» орди.

16. **Кільчатка**, дротяна сорочка для охорони перед ударем меча і списа.

17. **Корона**, коронні землі, це землі, що належали до Польщі безпосередньо, у протиставленні до литовсько-українського князівства.

18. **Коронація**, врочисте наложення корони (княжого, королівського, чи цісарського вінця). Корону закладав на голову коронованого звичайно архієпископ у церкві.

19. **Культура**, це ушляхотнення й удосконалення людей під кожним оглядом. Культурна людина це та людина, що поводиться морально, живе побожно й чесно, має високу освіту й цінить мистецькі та наукові здобутки, дбає про їх розвиток.

20. **Куна**, гл. пояснення ч. 1.

21. **Ленно, ленник**. Середньовічний лад в Європі був такий, що нпр. цісар надавав землі королям і князям, а ті нижчим панам, а пани селянам. Королі, князі, пани мали доставляти в потребі цісареві військо й крім того платити податки, а селяни мали панам робити панщину. Таке надання землі князеві називалося ленно. а король, чи князь, що дістав ту землю, був ленником цісаря та складав йому на вірність присягу й чолобитню.

22. **Легати**, папські послы, уповаженні.

23. **Ливонські лицарі**, орден, що його заснував в р. 1202, Альбрехт, єпископ у Ризі. В р. 1227 злучився з німецькими лицарями та підбив Курляндію й Естонію.

24. **Молдавський господар**, титул молдавського князя.

25. **Осьмомислова земля**, галицька земля.

26. **Отрок**, хлопець, юнак що вчився воєнного мистецтва.

27. **Палятин** в візантійській державі високий скарбовий урядовець; в середньовіччі визначний достойник у почоті цісаря; на Угорщині найвизначніший вельможка, заступник короля.

28. **Парляментарі**, висланники для переговорів у часі війни.

29. **Пергамен**, виправлена шкіра теляти, або осла до писання, чи друку. Зачали таку шкіру виробляти в місті Пергамен в Малій Азії.

30. **Провінція**, країна поза головною столичною державою.

31. **Прусія**, країна замешкала колись прусаками, племям спо-

рідним із литовцями. Прусаків винищили німецькі лицарі (хрестоносці), й тепер Прусія вже німецька країна, заселена німцями

32. **Республіка Новгород Великий і Псков.** Колишнє князівство Новгород стало пізніше республікою. Таксамо й сусіднє місто Псков, аж поки не підбив їх московський вел. князь Іван III. Василевич.

33. **Сіверщина**, або сіверське князівство, земля, де давно жило плем'я сіверяни (сівер старосл., значить північ).

34. **Сільна жупа**, копальня солі.

35. **Скиптр**, відзнака (паличка) володаря, як у гетьмана булава.

36. **Староста**, начальник староства (повіту), а то й більшої частини держави.

37. **Тисяцький**, те — що воєвода.

38. **Тіун**, або тивун, княжий суддя.

39. **Хан**, князь кочових монгольських племен (половців, татар і т. д.).

40. **Хрестоносці**, орден німецьких лицарів.

41. **Цісар**, назва від римського полководця Гая Юлія Цезаря. Пізніше римські володарі прибрали собі це ймення як титул, а за ними східнеримські, або візантійські володарі. В середньовіччі повстав титул: римського цісарства німецького народу. Також австрійські володарі прибрали титул цісаря Австрії. Тепер ще англійський король має титул цісаря Індії. А недавно й італійський король прибрав титул цісаря Етіопії.

ЗМІСТ

Галицький намісник

- а) Як Дмитрів дзвін уперше задзвонив 3
- б) Щоб був лад у державі 10
- в) Не судила доля спочати мечеві 13

За Галицьку Волость

- а) Змагання 19
- б) Володислав Опольський 26

„Ми старини не рухаємо...“

- а) До князя Свидригайла 28
- б) На поміч другові 31
- в) Не пропустили корони 36

Здійснені, та не завершені задуми

- а) Свидригайло — великий князь Литви та Русі 39
- б) Останні роки Свидригайла 42

4589 / 31

МОЯ КНИЖЕЧКА

релігійна бібліотечка для дітей — виходить що два місяці (з виїмком липня та серпня — отже п'ять разів у рік). Досі вийшли такі книжечки:

1. О. Квіт: „Шість вказівок” — оповідання, що відносяться до п'яти церковних заповідей.
2. О. Квіт: „Як летіли журавлі” — оповідання з біблійними темами.
3. О. Квіт: „Хлопчик із Назарету” — легенди про малого Ісуса.

Далі вийдуть:

4. А. Лотоцький: Марійські легенди (ніде ще не друковані).
5. О. Годунько: Оповідання з часів хрищення України. Потім ще видамо багато інших гарних оповідань, легенд, сценок і т. п.

Кожна книжечка коштує 30 сот. Річно в передплаті (п'ять чергових книжечок) 1.30 зл. Хто бере на одну адресу бодай по 5 книжечок, платить по 25 сот., 10—30 примірників по 23 сот., а 30 і більше штук одної книжечки по 20 сот. за примірник.

СТАВАЙТЕ ПЕРЕДПЛАТНИКАМИ!

Адреса: „МОЯ КНИЖЕЧКА”, ЛЬВІВ, СИКСТУСЬКА 39 а.

ПРЕГАРНИЙ ЧАСОПИС ДЛЯ ДІТЕЙ І ДОРОСТУ

НАШ ПРИЯТЕЛЬ

що виходить у Львові вже від 1922 року щомісячними, гарними ілюстрованими книжечками, повинен бути в кожній українській хаті, в руках кожної української дитини.

Річна передплата тільки 1.50 зол.

Замовляйте в видавництві

„НАШ ПРИЯТЕЛЬ”

ЛЬВІВ, СИКСТУСЬКА 39 а.

В післяплаті за цінником.

„БІБЛІОТЕЧКА НАШОГО ПРИЯТЕЛЯ“

у Львові, вул. Сикстуська 39 а.

видала досі наступні випуски:

Ціна

1. і 2. — вичерпані.	
3. А. Лотоцький: Було колись на Україні
II. ч. Велико-княжа доба	0.90
4. О. Квіт: Божі стежечки — Декальог
в оповіданнях	0.85
5. Ля Фонтен: Байки — переспів Я. Віль-
шенка	0.75
6. О. Тим.: Тайна хлопяти — цікавий житте-
пис	0.80
7. А. Лотоцький: Було колись на Україні —
III. ч. Ростиславичі	0.85
8. Антін Бей: Юнак Тако	0.75
9. Королів Старий: Зух Клаповух і Роман
Лопух	0.75
10. О. Квіт: Зоря Світу — оповід. з життя
Преч. Діви	0.75
11. А. Лотоцький: Було колись на Україні —
IV. ч. Романовичі	0.80
12. В. Королів: Чарівне намисто — казки	0.80
13. О. Квіт: Золоте серце — оповідання (по-
пер. ціна неважна)	0.90
14. Н. Хавсорт: Стародавні перекази	0.75
15. А. Лотоцький: Було колись на Україні —
V. ч. Литовсько-руська доба	0.70

У передплаті „Бібліотечка“ дешевша, бо разом з маніпуляцією й поштовою оплатою коштує: річно (чотири книжки) 2.80 зл., піврічно (дві книжки) 1.50 зл.

Ставайте передплатниками

„БІБЛІОТЕЧКИ НАШОГО ПРИЯТЕЛЯ“